کەموکورتی سەرەکی گۆرانی کوردیی. نووسینی: شێمحەمەد باڵەک

بابەت: وتار

کەموکورتی سەرەکی گۆرانی کوردیی

دەڵێن زانا و ڕۆشنبیرێکی گەورەی ئەرمەنیی ئەرمەنستان گوتوویە کوردستان وەڵاتی شاعیرانە. بەڵام من دەڵێم پێش ئەوەی وەڵاتی شاعیران بێ وەڵاتس گۆرانی بێژانە. چونکە گۆرانی سادەتر و ئاسانتر و بەردەستترە لە شێعر. ئەوەش دەگەڕێتەوە بۆ ئەوەی کە کورد نەتەوەیێکی هەستیار و هەست ناسک و دڵناسکە. وێڕای ئەوەش ئەو کاتەی ڕۆشنبیرە ئەرمەنیەکە ئەو قسەیەی کردوە کورد نەتەوەیێکی تاڕادەیێک نەخوێندەوار بووە. هۆنەرەوە (نازم)ی هەبوون بەڵام هەڵبەستوان (شاعیر)ی کەمبوون. نەخوێندەواری دەنگ خۆشیش دەروەستی گۆرانی دێ بەڵام دەروەستی هەڵبەست نایێ؛ هەڵبەست بەمانای وشەی خۆی. کورد گۆرانی بێژی دەنگخۆشی یەکجار زۆرن، کورد ئەگەر نەتەوەیێکی جیهانی بایە چەند ئەستێرەیێکی گۆرانی جیهانی دەبوون.
گۆرانی بێژانی کورد کەرستەیێکی خاوی بێ ئەندازی□یان ل□ بەردەستدایە ئەویش ئاوازە کۆنەکانن کە وەکو پێویست کەڵکیان لێوەرنەگیراوە.
حەسەن زیرەک زۆربەی هەرە زۆری ئاوازەکانی ل□ک□زمانی کرمانجی ناوەڕاست و باشوور و بەشێک لە ئاوازەکانی گۆران و لوڕ و کرمانجی باکووری پاراستوون و لە فەوتان ڕزگاری کردوون. چونکە ئەو ئاوازانە ئەگەر بەدەنگە خۆشەکەی ئەو نەگوترابان خەڵک ئەوەندە گوێی لێڕانەدەگرتن و لەبیران دەچوونەوە. حەسەن زیرەکیش کەموکورتی شێعری گۆرانی هەیە شێعرە میللیەکان ئەوەندە دووبارە دەکاتەوە لەم ئاوازەوە بۆ ئەو ئاواز ئەگەر دەنگە خۆشەکە و ئاوازە ڕەسەنەکانی ئەو نەبوونایە بۆگە (بۆژۆ) دەبوون و تامیان نەدەما. لێشی ناگیری چونکە نەخوێندەوار بوو و هەڵبژاردنی شێعری گۆرانی و یەکەتی بابەت لە گۆرانیدا لە توانای ئەو بەدەربوو. شێعریش بۆ گۆرانی نانووسرێ و شتێکی زڕ دەردەچێ ئەگەر شێعرەکە بەخۆی سیفەتی گۆرانی تێدا نەبێ. شێعری گۆرانی دیوار نییە تا وەستای خانوو بچێ لەسەر نەخشەی ئەندازیار داین□ی□.
زۆربەی دیوانی شێعری شاعیرە کلاکسیکیەکان سیفەتی گۆرانییان تێدایە هۆیەکەشی ئەوەیە ئەو شاعیرانە مەلا بوون و لە حوجرەی فەقێیان

خوێندوویانە. لە قۆناغی فەقێیایەتیش گۆرانی نەک هەر قەدەغە نەبووە بەڵکو هاندان و ڕشتکردنی تێدابووە و شەوانی هەینی و سێشەم لە حوجرەدا گۆڕەلاوژە هەبوو، ئامادەبوانی مەجلیسەکە هەرکەس کە گەڕ (نۆبەت)ی دەگەییشتە لاوژە (گۆرانی)ەکی نەگوتبایە سزا دەدرا. – لاوژە هاوتا وشەی لاوک – ە بەڵام لە وشەی لێکدراوی گۆڕەلاوژەدا مەبەست لە گۆرانییە بەهەموو جۆرەکانییەوە – ئیدی فەقێیە گۆرانی بێژەکە کە بێتە مەلا عەیب و شوورەیی بووە بە مەندیل و شاقەڵەوە گۆرانیان بڵێ بە بێ دینیش ژمێردراوە. ئەو سۆز و ئەوینەی نێو دڵی کە جاران بە گۆرانی دەری دەبڕی ئێستا بە شێعر بەری بەرەڵڵا دەکا و بەتاڵی دەکاتەوە. شێعرەکە شەرمی تێدا نەبووە وەک گوتراوە (ئەوەی بە شاعیر درووستە بە غەیری وی درووستنییە). شێعرەکان بە شێوەیەکی خۆبەخۆ بوو ون بە شێعری گۆرانی. دیوانی مەلای جزیری و وەفایی و مەولەوی بە نموونە دێنینەوە: هێمنی موکریانی لەو پێشەکییەی بۆ دیوانی وەفایی نووسیوە لە لێکۆڵینەوە و ساغکردنەوەی مەلا عەلی قەرەداغی دەڵێ: (کوڕەکانی ماملێ زۆربەی دیوانی وەفاییان کردووە بە گۆرانی – ئەم ڕستەیەم لەبەر نووسیەوە و ڕەنگە جیاوازی لە داڕشتندا هەبێ دەگەڵ دەقەکەی –). ئێستا هێندێک گۆرانی لە موکریان هەن دەڵێن یەکەم جار وەفایی گوتوونی بەخۆی. بە مەلای جزیریش من زۆر گۆرانی کرمانجیم گوێ لێبوو ون لە شێعری مەلای جزیرین. شێعرەکانیشی پاراون و بەنی گۆرانیان لێدێ. شێعرەکانی مەولەویش هەروان بێجگە لەوە مەولەوی لەشێعرەکانیدا زۆر باسی دەف و نەی و شمشاڵ و ئامرازە مۆسیقاییەکانی تری کوردی دەکا.

بە کورتی کورد شێعر و ئاوازی ئامادە و بەردەستی گۆرانی هەن بەڵام گۆرانی بێژانی کورد نەیانتوانیوە کەڵکیان لێوەربگرن. حەسەن زیرەک و هاوشێوەکانی نەخوێندەواربوون، گۆرانی بێژە خوێندەوارەکان تاک و تارایان نەبێ شارەزای فەرهەنگ و میراتی فەرهەنگی و هونەری ڕەسەن و وێژەی کوردی نین و لەژێر کاریگەریی هونەری بێگانەدان.

تایەر تۆفیق زەرباش کەڵکی لە شێعر و ئاوازی ڕەسەنی کوردی وەرگرت و پێکەوە گونجاندنی ئاوازی مەقامە بێگانەکانیشی وادەکردن بە کوردی دەتگوت لە بنەڕەتدا کوردی بووون و شێوەی بێگانەیان پێوە نەدەما. گۆرانی بێژانی کورد بە پێچەوانەوە ئێستا ئاوازی کوردی دەکەن بە بێگانە.

ژنێکی گۆرانی بێژی مەهابادی پەیدابووە بەنێوی زارا ڕۆژهەڵات، دەنگێکی سەحراوی هەیە، ئەو ژنە ئەگەر بتوانێ واز لەو شێعرانە بێنێ کە گۆرانی بێژانی تر گوتوویانن و بەخۆی شێعری گونجاو بە گۆرانی لەنێو دیوانی شاعیرە ڕەسەن و چاکەکانی کلاسیکیدا بدۆزێتەوە یان یارمەتی لە شارەزایانی ئەو بوارە بخوازێ و بە ئاوازی ڕەسەنی

کوردی بیانەتەوە نەک ئەو ئاوازە ناکوردییانەی ئێستا دایاندەنێن و هەڵبدا بەبێ هەڵەیی بیانەتەوە - چونکە شێعری گۆرانی لە کاتی گوتنی ئەگەر هەڵەی تێکەوت گۆرانییەکە تامی نامێنێ - ئەوا نەوی زارا تا هەتایە دەچێتە نێو مێژووەوە.
ڕاگەیاندن و تەلەفزیۆنە کوردییەکان داهێنانیان نییە هەرشتی باوو بەگەڕ بڵاودەکەنەوە و بەدوای مۆدەوەن. سەید محەمەد سەفایی دەبوو هەمیشە کامیرایەکی تەلەفزیۆنی لە دەوری بایە و دەگەڵ گەڕابا و سووڕابا هەرچی دەیگوت و گشت هەڵسوکەوت و بەشداربوونی لە شایی و زەماوەند و ئاهەنگان گشتی تۆمار کرابا. تۆ ئەگەر جوڵەکانی نەبینی و هەر گوێت لە گۆرانییەکان بێ گۆرانییەکان ئاسایین و زۆر سەرنج ڕاکێش نین، بەڵام کە جوڵەکانی ببینی لەکاتی گۆرانی گوتندا ناتوانی چاویان لێ وەربگێڕی، گشت زەین و هۆشت دەچێتە سەر گۆرانییەکانی و وەپێکەنینت دەخا. گۆرانی بێژی وا سەیر و حەنتیکەی سرووشتی و خۆڕسک پێموایە لە جیهاندا دەگمەنە و لە کوردستانیشدا وێنەی هەر نییە.
گۆرانی بێژانی کورد وەکو حەسەن زیرەک دەبێ شارەزای ئەو زاراوایانە بن کە گۆرانیان پێدەڵێن. ئەو شێعرانەی دەشیانکەن بە گۆرانی دەبێ دەمانای وشەکانیان بگەن دەنا گۆرانییەکەیان سەقەت دەبێ. سەفایی دەستەڵاتی تەواوی بە سەر ئەو زاراوەیەدا هەیە کە گۆرانییەکانی پێدەڵێ ئەویش زاراوەی ناوچەی خۆیەتی.
دەنگی مۆسیقاکەی حامید ژەنیار زۆر کار دەکاتە سەر هەستم و من پێی سەرسامم. کەموکورتییەک کە لە ئاهەنگەکانیدا هەیە ئەوەیە ئەو گۆرانی بێژانەی من دیونم مۆسیقایان بە لەدەدا کەمی وایان هەن لە ئاستی مۆسیقاکەی ئەودابن. کاتی خۆی محەمەدی ماملێ گوتی ئەوە - باشووری کوردستان -موسیقارتان هەن و گۆرانی بێژتان نین ئەمەش - ڕۆژهەڵاتی کوردستان - گۆرانی بێژمان هەن و مۆسیقارمان نین.
گۆرانی بێژی چاک و دەنگ خۆش هەن و گۆرانییەکانیان پوخت و ڕێک و پێکن، بەڵام زۆربەی ڕاگەیاندنکارانی باشووری کوردستان دەبێ لێمبورن کە پێیان دەڵێم نازانن گوێ لە گۆرانی ڕابگرن و مەوژ و قاڵبچان لێک جیا ناکەنەوە. ئەو نەزانینی گوێ ڕاگرتنەیان بەنەو خەڵکیش وەرکردووە و جەماوەری باشووری کوردستان گوێ لەو گۆرانیانە ڕادەگرێ کە ڕاگەیاندن بایەخیان پێدەدا نەک ئەوانەی خۆیان پێیان خۆشن. تا ئێستا گوێم لە گۆرانییەکی حەسەن زیرەک نەبووە خراپی گوتبێ، گۆرانی وای هەن وشەکانی سادە و بەهێزن و هەر بە مەبەستی کێش و سەروا وشەکانی ڕێکخستوون بەڵام بەهۆی وەستاییەکەی لە بواری گۆرانیدا ناهێڵێ ئەو بەهەزییان پێوەدیاربێ. تاکە یەک گۆرانی خراپی هەیە کە بەڕای من شایەنی ئەوە نەبوو هەر بڵاوکرابایەوە

ئەویش گۆرانی نەورۆزە. حەسەن زیرەک ئەو شێعرە جوان و مێژوویەی پیرەمێردی ناشیرن و کاول و وێران کردووە. ڕاگەیاندنی باشووری کوردستان بەو سروودەی زیرەکیەوە گرتووە و پێی سەرسامە و چەند ڕۆژێک پێش و پاش نەورۆز لە هەموو ڕادیۆ و تەلەفزیۆنان لێدەدرێ و خەڵکیش بەچاولێکەری ئەوان لە هەموو کوچە و کۆڵانە و چاخانە و ماخانە و نێو سەیاران لێیدەدەن. لەکاتێکدا ئەو سروودە بەڕێک و پێکی لەلایەن گۆرانی بێژانی ترەوە تۆمارکراوە. شێعرەکانی زەوق سزـی گۆڤاری سیخورمە زۆر بە وردی وەسفی ڕاگەیاندنی باشووری کوردستان دەکەن.